

МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК У СИСТЕМІ БАГАТОСТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні засади організації, роль, результати діяльності та перспективи розвитку Малої академії наук в системі багатоступеневої освіти в Україні.

Ключові слова: людський потенціал, багатоступенева освіта, Мала академія наук.

В статье рассмотрены основные zasady организации, роль, результаты деятельности и перспективы развития Малой академии наук в системе многоуровневого образования в Украине.

Ключевые слова: человеческий потенциал, многоуровневое образование, Малая академия наук.

The article discusses the basic principles of the organization, role, performance and prospects of the Small Academy of Sciences in the multilevel education in Ukraine.

Keywords: human potential, multilevel education, Small Academy of Sciences.

Актуальність та постановка проблеми. В сучасному світі ключовою умовою економічного розвитку країн та добробуту більшості людей виступає освіта, що підвищує якість та мобільність людського капіталу. Вона сприяє формуванню професійної еліти, здатної ефективно використовувати нові надбання науково-технічного прогресу та визначати вектор політико-економічного і культурного розвитку суспільства. При цьому, світова наукова спільнота наголошує на необхідності здобуття не просто загальної чи вищої спеціалізованої освіти, а на потребі постійного розвитку людського потенціалу за допомогою безперервної багатоступеневої освіти.

Такий підхід зумовлює необхідність пошуку нових форм і методів, концепцій організації освіти на різних її рівнях. Однією з таких форм організації освіти в Україні стала позашкільна освіта, яка охоплює більше 30% учнів (в тому числі у Рівненській області близько 26% учнів середніх шкіл). Основними напрямками діяльності позашкільних закладів є: художньо-естетичний (33% від загальної кількості дітей, охоплених позашкільною освітою), спортивний (22%) та науково-технічний (14%). При цьому, в Рівненській області науково-технічною діяльністю зайняті близько 22-23% дітей, залучених до позашкільної освіти передовсім Рівненською Малою академією наук учнівської молоді, що розпочала роботу у 2006 році [1]. Це засвідчує про достатньо високу роль і пер-

спективи розвитку такої форми позашкільної освіти як Мала академія наук.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пошуку ефективних форм організації, функцій, методів і технологій освіти на різних її рівнях присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців, педагогів і методистів. Серед них слід відзначити С.Русову (за її ініціативою в Україні близько 100 років тому розпочався рух позашкільної та виховної роботи з дітьми та молоддю, розвиток мережі позашкільних закладів різних типів), Г. Гребенюка (розробник системи методичного та технологічного забезпечення педагогічного процесу), А. Лігоцького (здійснив глибокий теоретико-методологічний аналіз системи різнорівневої підготовки фахівців в Україні), І. Козловську (дослідник теоретичних та методичних основ інтеграції знань учнів професійно-технічної школи), С.Батишева (один з перших дослідників проблем виробничої педагогіки) та ін.

Мета дослідження (статті). В даному дослідженні увага зосереджена на аналізі відносно нової форми позашкільної освіти – Малій академії наук, що почала свою діяльність у 2004 році. За роки існування вона перетворилась із додаткової ланки системи середньої освіти на невід’ємну складову в ланцюжку багатоступеневої освіти, пов’язуючи загальноосвітні заклади із закладами вищої школи. Стрімкий розвиток малої академії зумовлює необхідність постійного перегляду окремих її функцій та завдань, вдосконалення методичного забезпечення тощо, що визначило напрям даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Діяльність Малої академії наук (МАН) у відповідності до „Положення про малу академію наук учнівської молоді” спрямована на реалізацію початкового етапу у багатоступеневій підготовці майбутньої професійної еліти, створення умов для формування інтелектуального потенціалу нації. Мала академія наук України є цілісною, багаторівневою системою виявлення та відбору обдарованих дітей, забезпечення їх духовного, інтелектуального, творчого розвитку, створення умов для соціального та професійного самовизначення особистості [1].

З метою пошуку талановитої молоді, її професійної орієнтації та залучення широкого кола старшокласників до наукової роботи у більшості територіальних відділень організована робота близько 40 секцій наукових відділень МАН.

Роль Малої академії наук України в системі позашкільної освіти постійно зростає. Вона щорічно залучає до наукової роботи близько 100 тис. старшокласників – потенційних студентів. У процесі такої роботи учні навчаються [2, с. 4]:

- ✓ знаходити необхідну для підготовки роботи літературу, користуватися каталогами, бібліографічними, алфавітними та предметними покажчиками, реферативними збірниками;

- ✓ працювати з літературними джерелами так, щоб витратити на пошук необхідної літератури, її обробку та підготовку тексту мінімум часу;

- ✓ визначати головне у прочитаному, аналізувати та співставляти різні точки зору на проблему, формувати і доводити власну точку зору, послідовно і логічно викладати матеріал, підкріплювати теоретичні положення цифрами, фактами, доказами;

- ✓ оформляти текст роботи за встановленими стандартами;

- ✓ правильно цитувати джерела, подавати посилання до наведених у тексті цифр, фактів, точок зору авторів, складати таблиці, схеми, готувати презентації

тощо.

Виконання учнівської наукової роботи насамперед дозволяє набутти досвіду самостійного здобуття знань, що має неабияке значення на наступному етапі – в системі вищої освіти.

Зростаючий інтерес до навчання в МАН пояснюється значною мірою безпосередніми вигодами для переможців конкурсу-захисту наукових робіт. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт – це:

- ✓ підсумок творчої, пошукової роботи учня-члена Малої академії, а також спільної діяльності юного науковця і його педагога – наукового керівника;

- ✓ випробування обдарованих дітей на відповідальність, організованість, витривалість, дипломатичність тощо;

- ✓ наступний крок юного науковця на шляху самореалізації і самовизначенні у професійному виборі.

Конкурс-захист наукових робіт МАН традиційно відбувається у три етапи: на районному (міському), обласному (в Автономній Республіці Крим – республіканському, у містах Києві й Севастополі – міському) та всеукраїнському рівні у м. Києві. Нині за перемогу на III етапі конкурсу-захисту наукових робіт учень може отримати 50 додаткових балів, за друге місце – 40 балів, за третє місце – 30 балів при вступі у вищий навчальний заклад. З одного боку, – це гарний стимул, що сприяє загостренню конкурентної боротьби. З іншого боку, – така система оцінювання є не достатньо справедливою. Лише один юний науковець – переможець I (міського) етапу проходить на II (обласний) етап. Так само, лише один переможець II етапу виходить на III (республіканський) етап і в кінцевому підсумку може залишитись ні з чим, якщо не здобуде призового місця. Таким чином, тисячі молодих перспективних дітей не проходять наджорсткої системи відсіву і усвідомлюють недосяжність бажаних здобутків, а відтак і марність затрачених зусиль. Можливо, в такій ситуації доцільно розробити шкалу винагород, що враховує здобутки і на проміжних етапах. Наприклад, за перемогу на II етапі (без призового місця на III етапі) – 20 балів, а за перемогу на I етапі (без призового місця на II етапі) – 10 балів. Такий підхід зробить наукову роботу учнів більш вартісною і дасть змогу залучити до неї ще більше дітей.

З 2006 року Указом Президента України започатковане щорічне відзначення 120 переможців Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії щомісячними президентськими стипендіями. Учасники конкурсу-захисту можуть бути нагороджені спеціальними призами відповідних оргкомітетів, журі, благодійних фондів, спонсорів тощо.

У науково-дослідницькому пошуку учасникам МАН допомагають близько 5 тис. педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів і установ, серед яких: 16% це педагоги позашкільних навчальних закладів, 55% – вчителі загальноосвітніх навчальних закладів, 29% – викладачі вищих навчальних закладів [3]. При цьому, близько 40% педагогічних працівників позашкільних закладів України не мають навіть вищої освіти. Тому вказане співвідношення доцільно дещо змінити на користь викладачів ВНЗ. Саме роботи виконані під керівництвом викладачів з науковими ступенями, як правило, приносять призові місця і перемоги юним науковцям. Тому, якомога ширше залучення

професорсько-викладацького складу до роботи в системі МАН України сприятиме швидшій і кращій адаптації учнів до вимог вищої школи, підвищить якість майбутньої наукової роботи студентів. Усвідомлюючи це, викладачі зокрема НУВГП намагаються якомога активніше співпрацювати з Рівненською Малою академією наук учнівської молоді в якості керівників наукових гуртків, наукових керівників учнівських науково-дослідних робіт або членів журі конкурсних захисту різних рівнів. Викладачі ВНЗ повинні стати важливим містком, що проводить дітей з середньої до вищої школи.

Педагогічним колективом Малої академії наук України розроблено та втілено в життя низку науково-освітніх проектів спрямованих на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей особистості, зокрема:

➤ створення Вищої школи Малої академії наук України, яка передбачає співпрацю з установами Національної академії наук України і провідними вищими навчальними закладами, створення на їх базах навчально-дослідницьких майданчиків для здобуття талановитими учнями поглиблених знань, умінь, навичок у процесі проведення науково-дослідницької діяльності. Метою проекту є включення обдарованих дітей з різних регіонів України в потужне інтелектуально-інформаційне поле провідних вищих навчальних закладів та наукових установ; реалізація принципу соціалізації, завдяки якому талановиті учні, в тому числі із сільської місцевості можуть долучатися до високоякісної освіти.

➤ створення Віртуальної школи Малої академії наук для розширення можливостей надання якісних освітніх послуг. Завданнями проекту є створення точок присутності МАН в навчальних закладах різних типів незалежно від географічного розташування та можливостей охоплення територіальних відділень, формування інтерактивного інтелектуального середовища в мережі Інтернет для задоволення інтелектуальних та інформаційних потреб обдарованої молоді, дидактичне забезпечення заочно-дистанційної форми навчання в системі Малої академії наук України.

Очевидно, своє місце в реалізації зазначених проектів має зайняти і НУВГП, який має досвід тривалої і успішної співпраці з Рівненською МАН.

Мала академія наук України нині стала загальнодержавним науково-освітнім проектом, що ставить за мету створення та впровадження ефективної системи пошуку та відбору, навчання та розвитку, підтримки обдарованих дітей, намагаючись об'єднати для цього дії та ресурси державних і громадських інститутів, громадськості, бізнес структур. У 2012-2013 н. р. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України на неї безпосередньо покладено такі завдання [4]:

- ✓ забезпечення безперервності та наступності навчання і виховання;
- ✓ гармонійне поєднання інтересів особистості, суспільства, держави у питаннях творчого та інтелектуального розвитку дітей і молоді;
- ✓ спрямування педагогічних технологій, інноваційних процесів на особистість дитини, на розкриття її здібностей, на задоволення інтересів і потреб у самовизначенні, на орієнтацію підрастаючого покоління на здоровий спосіб життя.

Виконання окреслених завдань цілком можливе за умови підтримки з боку держави та суспільства існуючої регіональної мережі Малої академії наук Укра-

їни та подальшого її формування і розвитку.

Висновки. Мала академія наук України залучає дітей та учнівську молодь до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської, винахідницької, пошукової діяльності та надає можливість кожній обдарованій дитині взяти особисту участь в сучасній експериментально-дослідницькій роботі обраної галузі науки в інтересах людини, суспільства та держави. Вона може і повинна стати важливою ланкою між системами загальної і вищої освіти, сприяти формуванню цілісної, багаторівневої системи виявлення та відбору обдарованих дітей, забезпечення їх духовного, інтелектуального, творчого розвитку, створення умов для соціального та професійного самовизначення особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про малу академію наук учнівської молоді. Затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 09.02.2006 р., № 90.

2. Методичні рекомендації до виконання наукових робіт з економіки на конкурс-захист учнями – членами Рівненської Малої академії наук учнівської молоді / Гронтковська Г.Е., Костриченко В.М., Ковшун Н.Е. – Рівне: РМАНУМ, 2009. – 30 с.

3. Рішення колегії МОН України від 27.11.2008 № 14/3-3 "Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти".

4. Інформаційні матеріали і методичні рекомендації з питань розвитку позашкільної освіти та організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах в 2012-2013 навчальному році. Затверджені листом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 28.08.2012, №1/9-604.